

Γκρίζο ασημί της λεύκας και ήχος ορμητικού νερού, Κώστας Μπραβάκης,

*Εικοσιτέσσερα πρελούδια, δώδεκα σπουδές και επτά πικρά τραγούδια (2009, εκδ. Πανοπτικόν),
Εναέριες ρίζες (2010, εκδ. Πανοπτικόν)*

Ο Κώστας Μπραβάκης, παράλληλα με τη θητεία του στη μουσική, αρθρώνει και τον ποιητικό του λόγο. Η πρώτη συλλογή έχει τίτλο *Εικοσιτέσσερα πρελούδια, δώδεκα σπουδές και επτά πικρά τραγούδια* (Μάιος 2009) και η δεύτερη *Εναέριες ρίζες* (Φεβρουάριος 2010). Γεννημένος στο Διδυμότειχο, ζει και εργάζεται στη Θεσσαλονίκη.

Η μουσική έχει σχέση με την ποίηση. Στην ουσία της, όχι στη συμπληρωματική μελοποίηση. Όταν υπάρχει ρίμα, τότε η σχέση αυτή είναι εμφανής, αφού η μουσικότητα αποτυπώνεται στο στίχο. Αλλά και όταν ο στίχος είναι ελεύθερος, η μουσικότητα αποτελεί εσωτερικό συστατικό της ποίησης, που τη διαφοροποιεί από το πεζό, και αντίθετα, το συστατικό που δίνει και στο πεζό κείμενο τη χροιά του ποιητικού. Επομένως, ο Μπραβάκης δεν είναι ξένος στην ουσία της ποίησης. Δοκιμάζεται στη γραφή, στο εκφραστικό της μέσο, στις λέξεις πιο συγκεκριμένα. Εκεί πρέπει να αποδείξει ότι είναι ικανός δημιουργός. Και το λέω εξ αρχής, τα καταφέρνει πολύ καλά.

Η ποίηση μπορεί να είναι αφηγηματική. Έχουν πολλές ιστορίες να αφηγηθούν τα ποιήματα, είχα πει σε κάποιον φίλο.

Η διαφορά ανάμεσα στο ποιητικό και στο πεζό αφηγηματικό κείμενο είναι ότι η ποίηση αφαιρεί, τις πολλές λεπτομέρειες, τη σειρά των γεγονότων. Αφήνει πράγματα μετέωρα, να αιωρούνται ανάμεσα στη φαντασία και στο πραγματικό. Από την άλλη μεριά τονίζει συγκεκριμένες λεπτομέρειες, φωτίζει κάποια σκοτεινή γωνίτσα. Μπλέκει τις εποχές, τις χρονολογίες, μπερδεύει το φανταστικό με την πραγματικότητα. Έτσι, όλα γίνονται καινούρια μέσα από το ποίημα. Μια νέα ιστορία, νέα πρόσωπα, η φύση πρωτόγνωρη, οι αγαπημένοι κοντά μας, έστω και αν μακρινοί ή φευγάτοι. Φυσικά, δεν αρμόζει σε αυτή την περίπτωση η χαλαρή ανάγνωση. Είναι μια ανάγνωση που απαιτεί εγρήγορση, πολύ συναίσθημα και μέθεξη, αν την επιτύχει ο ποιητής-αφηγητής από τον αναγνώστη. Αν αυτή η μέθεξη επιτευχθεί, τότε το ποίημα είναι καλό. Και ο αναγνώστης ακολουθεί το δρόμο της αφήγησης, ανοίγει την πόρτα και μπαίνει σε ένα νέο κόσμο, όπου τα πιο πολλά, έμψυχα και άψυχα, ανασηματοδοτούνται.

Πιστεύω στην αφηγηματική ποίηση, με τις προϋποθέσεις που όρισα πιο πάνω. Με την αφαίρεση δηλαδή των περιττών λεπτομερειών και με τη δημιουργία μιας άλλης πραγματικότητας που ελκύει τον αναγνώστη. Πολλές φορές το ποίημα γέρνει προς το πεζό, κρατώντας την ποιητική υφή του, αλλά και ένα πεζό, σύντομο κατά κανόνα, μπορεί να έχει ποιητικά στοιχεία. Στεγανά δεν υπάρχουν, ούτε όροι μονοσήμαντοι. Το ποιητικό κείμενο γίνεται τέτοιο από τη ποιότητά του, από τα συστατικά της ποίησης.

Το πρώτο μέρος της δεύτερης συλλογής του Μπραβάκη είναι αφηγηματικό. Το τρίτο, ένα βήμα πιο πέρα, περισσότερο κείμενο, κείμενο ποιητικής.

Μέρος πρώτο: *Της πέτρας και του αγριόχοιρου*. Τοπωνύμια από το χώρο της πατρίδας. Μνήμες του πόνου. Η απομάκρυνση. Το ποιητικό υποκείμενο γυρίζει σε έναν τόπο που του είναι οικείος και αγαπημένος. Τα χρώματα ωστόσο είναι γκρίζα, του χειμώνα, γκρίζο ασημί της λεύκας, γκρίζο του ορμητικού νερού. Δυσκολίες, άνθρωποι που χάθηκαν, αγάπες μισοξεχασμένες, έρωτες ανεκπλήρωτοι, τόποι που βουλιάζουν σε χρώμα λησμονιάς. Ότι το ποιητικό υποκείμενο γυρίζει στις παιδικές του μνήμες το φανερώνουν στίχοι συχνόι για σχολικά τετράδια και μολύβια και γομολάστιχες. Και μια Λεμονιά, αχ, με καψαλισμένες βλεφαρίδες από τη λαμπάδα της Λαμπρής, και μια Αγγελικά θλιμμένη. Και «κάποτε ζούσα εδώ/ με πόδια από άργιλο, ασπρόμαυρο φεγγάρι

κλωτσώντας». Επιστρέφει στον τόπο, ωστόσο η μητέρα τον περίμενε «με όλα της τα μανουάλια αναμμένα/ μα δεν υπήρχε ούτε καμπίνα ούτε σκονί/ ούτε προσόψιο κρεμασμένο στη βρύση». Και «δίπλα δίπλα οι γειτόνισσες χώμα μαλακό/ στρώνουν τη γλώσσα και δεν προφταίνουν». Οδύνη θανάτου και απουσίας, αλλά και ευαίσθητες εικόνες-στιγμές ενός κόσμου παρελθόντος που εγείρουν στον αναγνώστη αντίστοιχες μνήμες δικών του τόπων και εικόνων, με γλυκιά θύμηση και ταυτόχρονα με εκείνο το τσίμπημα στην καρδιά για ό,τι έφυγε αμετάκλητα χωρίς επιστροφή. Μολονότι γνωρίζω καλά ότι η “ανακάλυψη” επιδράσεων και συγγενειών είναι πολύ συχνά υποκειμενική και παρακινδυνευμένη, ωστόσο θέλω να διατυπώσω τις συγγένειες που εγώ άκουσα και διάβασα μέσα από τους στίχους του Μπραβάκη. Είτε έχει όντως διαβάσει και αφομοιώσει τους ποιητές στους οποίους θα αναφερθώ είτε τέμνονται για κάποιους άλλους λόγους, καταγωγής και συναφώς πολιτισμικούς, ιδιοσυγκρασιακούς κ.ο.κ.. Στην πρώτη περίπτωση οι επιδράσεις είναι σπασθήποτε καλά αφομοιωμένες, οπότε, σε κάθε περίπτωση, ο Μπραβάκης διαμορφώνει τη δική του ποιητική φωνή. Ακούω, λοιπόν, στην πρώτη ενότητα κυρίως αλλά και στις άλλες, τον Μάρκο Μέσκο και τον Μιχάλη Γκανά, στις αναφορές σε τοπωνύμια, στην επιστροφή στον τόπο καταγωγής και στις εικόνες της παιδικής ηλικίας, στο κομμάτι της πονεμένης μνήμης γενικότερα. Στις άλλες ενότητες, ανιχνεύεται η τρυφερή οπτική του Ελύτη στις περιγραφές της φύσης, αλλά και η ευαίσθητη φωνή του Ρίτσου, που συνδέει τη φύση με την ανθρώπινη μοίρα.

Το δεύτερο μέρος ονομάζεται *Γυναίκες της Βίβλου*. Ο ποιητής μπλέκει και σ’ αυτό το κομμάτι εικόνες και στοιχεία της σύγχρονης εποχής και μάλιστα εικόνες και μνήμες του τόπου του.

Το τρίτο μέρος, *Εναέριες ρίζες*, είναι περισσότερο στραμμένο στο παρόν, μολονότι το ποιητικό υποκείμενο κουβαλά τις μνήμες της καταγωγής του, λέξεις και εικόνες που δένουν το τότε με το τώρα. Στην ενότητα αυτή υπάρχει περισσότερο χρώμα, άνοιξη και Απρίλης, κίτρινο έντονο και πράσινο φωτεινό, και το ασημί να φέγγει, αστράκια και Φεγγαρωτή, και ροδακινόκηπος και συλλογισμένο ρόδο και μια θαλασσογραφία. Φυσικά, υπάρχει κι εδώ ο χειμώνας και το φθινόπωρο και το χιόνι που σκεπάζει τις προσδοκίες μας, όπως υπήρχε και στην προηγούμενη ενότητα ο Απρίλης, η Λαμπρή και το φως. Οι δόσεις διαφέρουν, με την τρίτη ενότητα να κερδίζει τη φωτεινότητα του παρόντος και την πολύχρωμη δυναμική του μελλοντικού. Ο τίτλος, *Εναέριες ρίζες*, δημιουργεί έναν ονειρικό συνειρμό, κρατά τη σχέση του ποιητή με τον υπερρεαλισμό και, επιπλέον, δημιουργεί μια χορευτική εικόνα αλλά και το αίσθημα του μετέωρου, του αβέβαιου, του μεταβλητού.

Δεν αναφέρθηκα ως τώρα στη μουσικότητα των ποιημάτων. Υπάρχει ένας χορός χρωμάτων και εικόνων. Που άλλοτε προχωρούν με αργό ρυθμό κι άλλοτε εναλλάσσονται ταχύτατα, σαν να κοιτάς από το παράθυρο του τρένου τα τοπία που φεύγουν. Στο μυαλό σου υπάρχει πάντα κάποια μουσική υπόκρουση, άλλοτε πιο αργή κι άλλοτε γρήγορη. Στην πρώτη ενότητα ο ρυθμός είναι βαρύς και έντονα μελαγχολικός, πιο κινητικός και ελαφρύς στο τρίτο μέρος. *Adagio* και *allegro*.

Να σημειώσω επίσης την απουσία στίξης. Όχι συνολική, υπάρχουν στο πρώτο μέρος κάτι ερωτηματικά, για να βοηθήσουν την ανάγνωση, όπως και στο τρίτο, όπου έχουμε και περισσότερες εσωτερικές τελείες, τελείες δηλαδή ανάμεσα σε προτάσεις του ίδιου στίχου. Απουσιάζουν όμως τα κόμματα αλλά και οι τελείες στο τέλος των στίχων αλλά και των ποιημάτων. Αυτό επιτείνει τη ρευστότητα, βλέπε μουσικότητα, της ανάγνωσης και δίνει στο ποίημα στην ολότητά του την αίσθηση της συνέχειας με το επόμενο ή με τα επόμενα.

Η προηγούμενη συλλογή του Μπραβάκη έχει σαφή την αναφορά στη μουσική από τον τίτλο:

Εικοσιτέσσερα πρελούδια, δώδεκα σπουδές και επτά πικρά τραγούδια. Παράλληλα, η μουσικότητα

στην έκφραση και στο στίχο είναι παρούσα.

Τα ποιήματα είναι συνήθως πιο μικρά από τη δεύτερη συλλογή του και με κύριο χαρακτηριστικό την υπερρεαλιστική γραφή, με απροσδόκητους συσχετισμούς και ανατρεπτική λύση στους τελευταίους στίχους των ποιημάτων. Πολύ συχνά στη συλλογή αυτή φαίνεται η μουσική καταγωγή του Μπραβάκη. Από τον τίτλο πρώτα πρώτα. Από εκεί και ύστερα, λέξεις και φράσεις σε πολλά από τα ποιήματα. Ήχος, άρια, μπλουζ.

Κομβικό ποίημα της συλλογής αποτελεί *Η μουσική του Φοίνικα*, σχόλιο στην ομώνυμη σύνθεση του Γιάννη Χρήστου, όπως σημειώνει σε αφιέρωση ο ίδιος ο ποιητής. Θεωρώ ότι το ποίημα αυτό συνοψίζει στοιχεία από ολόκληρη τη συλλογή, αλλά και αποτελεί συνδυαστικό κρίκο με την επόμενη, εφόσον εκφραστικοί τρόποι και μοτίβα της απαντούν στο ποίημα αυτό. Με τον επαναλαμβανόμενο στίχο *Πότε θα γεννηθώ* εισάγονται μνήμες από το παρελθόν. Το ελάφι, οι άγριοι καιροί και οι σφοδροί άνεμοι, η σκόνη στα βλέφαρα και η λάσπη στο μάγουλο, και κόκκινη κλωστή δεμένη στ' ακροδάχτυλο, για να αρχίσει ένα παραμύθι ποιητικής αφήγησης για την εξωτερική αλλά κυρίως την ποιητική πορεία και ανέλιξη του ποιητικού υποκειμένου. Για πρώτη και μοναδική φορά το ποιητικό υποκείμενο τονίζει την προσωπική αντωνυμία σε πρώτο ενικό πρόσωπο: *εγώ*, τρεις φορές, που λέξιππος ιχνηλατεί, ζωσμένος της ανάγκης τ' άρματα, και ποια είναι η μάνα που στον κόρφο της θ' αναστενάζει, πυγολαμπίδα που φωτίζει τα περάσματα των ελαφιών, πικρό πουλί της θύμησης, αλλά ευτυχώς πίσω από τα φυλλώματα τρυφερά χτυπάει η καρδιά του μίσχου. Ταυτόχρονα, η όλη δομή του ποιήματος είναι μουσική, εννοώ με το ρυθμό που συνοδεύει τις λέξεις, με τη μουσικότητα που συνοδεύει την ανάγνωση, με το χτίσιμό του σε ενότητες και επαναλαμβανόμενα μοτίβα.

Επιπλέον, στην ίδια συλλογή, αποτυπώνονται αρκετά συχνά εικόνες από τον τόπο καταγωγής του ποιητή και από την παιδική του ηλικία. Τα στοιχεία αυτά αποτελούν τους αρμούς με την καινούρια του συλλογή. Πάντως, μολονότι η απόσταση έκδοσης είναι πολύ μικρή ανάμεσα στις δύο συλλογές, το ύφος της ποίησης βρίσκεται πλέον σε διαφορετικό δρόμο, με διαμορφωμένη καθαρότερα και συνεπέστερα την ιδιαίτερη ποιητική φωνή.

Η δεύτερη ενότητα, *Δώδεκα σπουδές*, διατηρεί τα στοιχεία που ήδη προαναφέρθηκαν, ενώ στην τρίτη ενότητα, *Εφτά πικρά τραγούδια*, υπάρχει πράγματι μια αίσθηση πίκρας, θλίψης και χαμένου ονείρου. Οι καταστάσεις και τα πρόσωπα έχουν τη σφραγίδα της απομάκρυνσης, του ανικανοποίητου και του μάταιου. Πρωταγωνίστρια, άλλοτε φανερή κι άλλοτε πιο κρυφή, η μητέρα.

Πίσω στη δεύτερη, καινούρια συλλογή. Θεωρώ ότι το ποίημα *Ποίηση* συνδέει την τρίτη με την τέταρτη ενότητα, η οποία ονομάζεται *Γεωμετρία κενού*. Η *Ποίηση* είναι ένα ποίημα ποιητικής, διονυσιακό θα έλεγα. Η ποίηση καλεί το ποιητικό υποκείμενο σε μια μέθη πνευματική, σε μια ευφορία δημιουργίας. Μια πτήση νυχτερινή, κονσέρτο για φωνές φεγγαριών και φουσαρμόνικα. Όσο είναι καιρός, γιατί ο χρόνος περνάει και ξεθωριάζει ο ήχος. Εικόνες μουσικές με λέξεις μουσικής, εικόνες που σφύζουν από κίνηση και στροβιλίζουν το ποιητικό υποκείμενο στο σύμπαν. Ο στίχος *μην ψάχνεις για κλειδί δεν έχει πόρτα* παραπέμπει άμεσα στο ποίημα του Γιώργη Παυλόπουλου «Τα αντικείμενα» και στο γνωστό στίχο του- ορισμό της ποίησης *Η ποίηση είναι μια πόρτα ανοιχτή*. Ο ίδιος ο ποιητής αναφέρεται σε ένα κινεζικό ρητό που εκφράζει τη σκέψη αυτή.

Στη *Γεωμετρία κενού* με κείμενο μακροπερίοδο, αλλά πάντα ποιητικό, σε στιλ ποιητικού δοκιμίου ή δοκιμιακού ποιήματος, ο ποιητής επιχειρεί ένα ιδιαίτερο ποίημα ποιητικής. Προσπαθεί να οριοθετήσει το πλαίσιο της ποίησης, άλλοτε εγκεφαλικά αλλά τις περισσότερες φορές με συναίσθημα και εικόνες, ο ποιητής ορίζει τη σχέση του με την ποίηση: *Ζω μέσα σ' ένα ποίημα. Εδώ*

βρίσκονται τα ανθρώπινα θαύματα, ο θάνατος και η γένεση, το τέλος και η αρχή, το μηδέν και το άπειρο, η αριθμητική της ομορφιάς στην αρμονία ενός ιδιωτικού σύμπαντος.

Περιγράφει το δικό του επώδυνο αγώνα με τη γραφή. Αγώνα να στάξεις την ψυχή σου στο χαρτί, που τον γνωρίζουν οι συγγραφείς, ίσως περισσότερο οι ποιητές. Στο κείμενο του Μπραβάκη και πάλι το ρέμα και το νερό, το φθινόπωρο και οι ώριμοι καρποί, το λευκό σεντόνι, τα σκεπάσματα με μυρωδιά βασιλικού, η μάνα, η λεμονιά, το φεγγάρι, οι καλαμιές. Γυρίζει στις αρχές του, στις ρίζες του, για να βρει η ποίηση τα εργαλεία της.

Ψάχνω την καταγωγή της μνήμης σε φευγαλέο πέρασμα χελιδονιού, μια γεύση επιτάφιου ρόδου, μια τιράντα που δε λέει να συμμορφωθεί, ένα τσούρμο σκολιαρόπουλα σε ευφορία εκδρομής, η μάνα φορτωμένη κληματοβέργες, την ώρα που πέφτει το φως αρχίζει το ταξίδι.

Ο φόβος μη λησμονήσω τ' ακροδάχτυλα της λεμονιάς, ένα βράδυ όλο φεγγάρια κι ακόμα καίνε οι καλαμιές.

Με τη στίξη προσεχτικά και με συνέπεια να συνοδεύει το κείμενο, η ενότητα αυτή διαφοροποιείται από τις προηγούμενες, αλλά και τις συνοψίζει και τις εμπεριέχει. Κάπως έτσι: ο ποιητής με τη σκευή των παιδικών του χρόνων και του τόπου του μπαίνει στον αγώνα της γραφής, παλεύοντας να δαμάσει το χαρτί με τις εικόνες και τις σκέψεις που αποτυπώνει. Ο αγώνας δεν είναι εύκολος, του δίνει ομορφιά και χαρά κάποτε, αλλά ο ποιητής πάντα ψάχνει τη βαθύτερη ουσία της ποίησης. Κι έτσι κάποια στιγμή νιώθει άοπλος, σαν να του κλέψαν τα δημιουργήματά του.

Οι φράχτες μου κατέρρευσαν και κάποιος έβαλε φωτιά στο τετράδιο με τα τραγούδια.

Κι αν θυμηθώ πού έκρυψα το κουτί με τα ποιήματα, κάποιο χέρι έχει προλάβει.

Ένα προσωρινό τέλος και ταυτόχρονα μια νέα αρχή. Ο ποιητής αρχίζει από την αρχή την πορεία προς τη δημιουργία.

Πριν κλείσω, θα ήθελα να αναφερθώ στη μεγάλη γκάμα λεξιλογίου στην ποίηση του Κώστα Μπραβάκη. Οι λέξεις του δημιουργούν εικόνες, συνειρμούς, ιστορίες ποιητικές που παίρνουν μαζί τους τον αναγνώστη σε μια περιήγηση σε κόσμους της φαντασίας και της πραγματικότητας, σε αισθήματα και σε μνήμες πικρές ή γλυκές, αναγνωρίσιμες ωστόσο από αυτόν που επιχειρεί το ταξίδι της ποίησης.

Κούλα Αδαλόγλου, ομιλία στην παρουσίαση των δύο βιβλίων στον Ιανό (11-3-2010)